

ІМПАКТ-ФАКТОР В УКРАЇНІ: ІНФОРМАЦІЙНИЙ ВАКУУМ

А. Савіч, канд. мед. наук, керівний партнер компанії SBC Consulting
А. Курдюк, відповідальний редактор журналу «JACC. Українське видання».

З урахуванням того, що за останні 20 років об'єм наукової інформації збільшився більш ніж в 10 разів, стає дуже важливим наявність підходу до її аналізу. Українські вчені, на жаль, до цих пір знаходяться в інформаційному вакуумі, не маючи останніх сучасних даних про стан науки. Основною причиною виникнення такої ситуації стала проблема інформаційного забезпечення. Система, що існує на сьогоднішній день, «наукові журнали – реферативні видання», яка була основою радянської науки, захлинулася в наростаючому потоці інформації.

Для наукової періодики характерний принцип Паретто. На невеликий відсоток журналів доводиться переважна кількість публікованих матеріалів. Ще в середині 30-х років минулого століття Семюель Бредфорд виявив, що ядро літератури в будь-якій з галузей науки складає менше 1000 журналів. З них лише декілька є цілісними тематично, повністю присвяченими одній дисципліні. При цьому журнали з нижчим рівнем відповідності часто мали високу релевантність в іншій тематиці.

Як чисельний показник оцінки важливості наукового журналу вже декілька десятиліть в світі використовується імпаکت-фактор. Його розраховує Інститут наукової інформації (Institute for Scientific Information (ISI)) з 1960-х років. Засновником цієї організації й ідейним батьком імпаکت-фактора став лінгвіст доктор Юджин Гарфілд.

Ще в 1960-х роках, коли імпакт-фактор лише завойовував свою популярність, доктор Гарфілд підтвердив правильність закону Бредфорда: результати розрахунків показали, що ядро всіх природних наук складається з невеликого набору журналів, таких як Nature і Science. Таким чином був зроблений великий крок в розвитку науково-метричного аналізу. Ситуація залишається незмінною і сьогодні.

У 2005 р. аналіз 7528 наукових журналів показав, що в 300 журналах зібрали близько 50% цитат, і в них же було опубліковано 25% найбільш цитованих матеріалів. А ядро з 3000 містало 75% від усіх опублікованих матеріалів і зібрало більше 90% цитат.

Також алгоритм ранжирування величезного масиву інформації по відповідності запиту можна побачити на прикладі інтернет-пошукової системи Google. Алгоритм оцінки релевантності результатів пошуку за значенням Page Rank також ґрунтується не лише на насиченості пропонованого тексту ключовими словами. Враховують кількість зовнішніх цитат на даний текст і

впливовість сайтів, на яких ці цитати були розміщені. Саме тому в першій десятці результатів найчастіше опиняються найбільш якісні матеріали.

В Україні імпакт-фактор відомий як показник впливовості або ж індекс цитування. Перша частина назви є перекладом суті терміну «*impract factor*». Друга частина відображає алгоритм його розрахунку. Імпакт-фактор, по методиці ISI, оцінюють на основі трьохлітнього періоду і обчислюють таким чином: імпакт-фактор в n -му році дорівнює числу всіх цитувань статей даного журналу, що вийшли в роках $n1$ і $n2$ у статтях всіх журналів, що вийшли в році n , яка ділиться на загальну кількість статей, опублікованих в даному журналі за роки $n1$ і $n2$.

Досить схожий алгоритм розрахунку впливовості публікації використовувала компанія Elsevier у рамках проекту Scopus. У базі даних Scopus, яка об'єднує матеріали 15 000 рецензованих наукових журналів і надає доступ до цих текстів online, проіндексовані всі наукові публікації, що вийшли в світі за останні 40 років, матеріали конференцій і патенти, що дозволяє розраховувати індекси цитованості по журналу, організації і автору. Серед позитивних властивостей оцінки наукового видання за допомогою імпакт-фактора за методикою ISI необхідно відзначити широту обхвату (індексуються більше 9000 журналів з 60 країн), публічність та доступність результатів, простоту використання.

Перешкодою в його розвитку і поширенні є той факт, що індексуються і активно розвиваються в основному англomовні видання. Крім того, шанси зібрати максимум цитат біля видань з великим обхватом міжнародної аудиторії і розсіяною географією авторів значно вище у великих міжнародних видань.

Імпакт-фактори журналів, що входять в бази даних Інституту наукової інформації, публікують в щорічному Journal Citation Report. Таку назву видання отримало в 1975 р. (коли, між іншим, і виникла словосполучення «імпакт-фактор», до того даний показник іменувався Science Citation Index). До цього півтора десятиліття існувала база даних Інституту наукової інформації, де зберігали ці відомості. У 1992 році корпорація Thomson Reuters придбала ISI, що ніяк не вплинуло на алгоритм розрахунку показника. Journal Citation Report включає 225 тематичних категорій (171 в розділі Sciences і 54 в Social Sciences).

Для різних категорій по всіляких причинах (кількість видань з даної тематики, періодичність найбільш впливових, швидкість звороту інфор-

мації в сфері) максимальні імпаکت-фактори сильно відрізняються.

В Україні електронна система інформації, що включає Інтернет, доступ до бібліографічних баз і до електронних версій журналів, відсутній. Але лише вона дає можливість дослідникові швидко знаходити необхідні роботи серед мільйонів публікацій і тут же з ними ознайомлюватися. Тому ті крихітки інформації, які потрапляють до нас, цінності не представляють і не можуть бути систематизовані.

На жаль, лише деякі українські журнали ввійшли в бази даних ISI і Scopus, маючи до того ж досить низькі показники імпаکت-фактора. Українські вчені, за різними причинами, не мають можливості публікувати результати своїх досліджень в провідних міжнародних виданнях. Хоча будемо відверті – на українській науці хрест ставити рано. Є і навколо нас лікарі та вчені світового значення. Існує деяка частка публікацій, яка потенційно цікава не лише локальним дослідникам. Однією з перешкод на шляху до

здобуття імпакт-факторів українськими виданнями є кирилиця.

Відразу обмовимося, що не йдеться про те, що видання відразу стануть конкурентоздатними на міжнародному ринку. Російський журнал «Кардиология» в 2006 р. отримав імпакт-фактор 0,145. Але це вже свідчить про деякі амбіції редакції, про прагнення утримати марку.

Тому, на наш погляд, редакціям вітчизняних наукових видань слід звернути увагу на здобуття імпакт-фактору. Ймовірно має сенс спочатку піднімати питання про локальний розрахунок індексів цитування, які дадуть можливість створити вітчизняний табель про ранги з перспективою поступового входу в міжнародну систему. В той же час провідні журнали в різних галузях науки вже можуть претендувати на показник, який буде підтверджувати якість друкованих матеріалів і принципів їх відбору, як це роблять The Lancet, JACC і багато інших відомих журналів.